

PARTICIPAREA ȘCOLARĂ ÎN RÂNDUL COPIILOR ROMI (2004)

Abstract

Cercetarea „Participarea școlară în rândul copiilor romi” s-a derulat în cadrul mai multor localități din România (8 localități), grupate după criteriile rural-urban, comunități tradiționale-bogate, tradiționale-netradiționale. Cercetarea a fost de natură calitativă, culegerea datelor din teren având loc în special prin intermediul interviurilor și a discuțiilor de grup (focus-grupuri) dar și prin prelucrarea unor date secundare oferite de localnici și oficialități locale. Precizăm faptul că **studiul a avut loc în cadrul unor comunități locuite compact de romi. Cea mai mare parte a informațiilor în cadrul acestei cercetări provine din interiorul comunităților de romi.** Desigur, acestea sunt completate cu date furnizate (discuții, interviuri, focus-grupuri) de responsabili locali, care nu trăiesc în aceste comunități, ci au tangențe semnificative cu acestea: învățători, profesori, primari, responsabili din direcțiile județene de muncă, ONG-uri, responsabili din prefecturi etc. Celelalte date prezente în studiu sunt indicate ca atare și reprezintă responsabilitatea autorilor lor.

În urma efectuării cercetării privind participarea școlară a romilor, **principala concluzie este că aceasta este relativ redusă, fluctuantă și limitată în timp, limitată fiind atât de sărăcie cât și de caracteristicile culturale ale grupului de proveniență.** Traseul școlar al copilului rom nu este, de regulă, mai mare de 4-8 clase, frecventarea cursurilor fiind sincopată, în special la nivelul comunităților sărace, unde copiii sunt implicați încă din ciclul primar în activități lucrative. De asemenea, cea mai scăzută participare școlară se înregistrează în rândul fetelor, care, datorită prescrierilor dictate de tradiție, sunt obligate să își asume obligații premaritale și maritale încă din ciclul gimnazial.

Din punct de vedere instituțional, participarea școlară a romilor intră în răspunderea a două categorii de instituții: comunitare – familia copilului și comunitatea locală romă și oficiale – școala și administrația locală. Instituțiile comunitare sunt puternic condiționate cultural și economic, iar cele oficiale suferă de constrângeri materiale – în special școlile rurale și de o relativă inadecvare a politicilor de suport la complexul problematic al comunității rome. Nu avem semnalate acte de discriminare negativă. În general, disfuncționalitățile privind actul de învățământ nu au reieșit a avea orientare etnică și privesc deficiențele generale ale sistemului de învățământ românesc, aspecte care nu fac parte din obiectivele acestui studiu.

În ansamblu, cauzele neparticipării școlare pot fi agregate sub două aspecte: **sărăcie și tradiționalism. Sărăcia și tradiționalismul sunt cei mai importanți factori care limitează accesul la educație a romilor.** În ceea ce privește chestiunea administrativă și de politică educațională, **acestea încă nu se adresează corect problemelor romilor, în ciuda eforturilor consistente depuse până acum pentru micșorarea marginalizării acestora.** Aceasta pentru că până acum, accentul a fost pus pe elemente de sprijin punctuale, necorelate între ele într-o concepție unitară, politica de susținere a acestui grup nefiind fundamentată *cultural*, adică pusă în acord cu *nevoile autopercepute* ale romilor.

Este simptomatic, din acest punct de vedere, faptul că, până acum, problemele romilor au fost rezumate doar la chestiunea sărăciei. Deși sărăcia generează o serie întreagă de probleme, aceasta, în sine, produce efecte diferite la comunități sociale și etnice diferite. Pe unele la masifică, pentru altele este o provocare. De aceea, soluțiile care țintesc sărăcia trebuie construite *cultural*, în funcție de substanța socială a destinatarului. Grupurile rome sunt, prin excelență, *tradiționale, paternaliste și conservatoare*, în plus, *ancorate într-o atitudine dominant prezenteistă și relativ închise*. Nici o politică de susținere a romilor nu a ținut seama de aceste aspecte. Romii au fost și sunt în continuare tratați ca și minoritate etnică încă relativ oprimată de majoritari. Această perspectivă este în cea mai mare parte, eronată. Ca grup etnic romii au propriile modele culturale. Cercetarea noastră a arătat că acest model **are o orientare neutră în raport cu valorile culturii dominante. Modelul culturii tradiționale rome are alte orientări privind destinul individual față de cel promovat de cultura modernă, dominantă** (și implicit, europeană).

Cultura tradițională, definitorie pentru etnia romă este, cum arătam mai sus, paternalistă și puternic centrată pe diviziunea sexuală a muncii. Femeia este supusă bărbatului și are în grijă copiii. Bărbatul, se ocupă de procurarea veniturilor, fie prin îndeletniciri tradiționale, fie mai nou „făcând afaceri”. Doar în comunitățile devastate de sărăcie femeia muncește cot la cot cu bărbatul, chiar

familia întreagă mergând la muncă cu ziua pe unde apucă, dar acolo unde se înregistrează aceste fenomene întregul eșafodaj valoric al comunității se află în disoluție.

Revenind la chestiunea **sărăciei, aceasta este factor explicativ al neparticipării copiilor romi la școală numai în comunitățile sărace.**

Copiii nu pot fi trimiși la școală nemâncați și neîmbrăcați, când, mai mult, datorită stării generale materiale foarte precare a familiei, copiii sunt trimiși la muncă de la vârste foarte fragede. Deci, **sărăcia limitează accesul la educație atât prin lipsa mijloacelor de susținere a copilului la studii cât mai ales prin imperativul participării acestuia la susținerea familiei.**

Mai mult, sărăcia își asociază alte fenomene foarte grave, anume **disoluția comunității și a familiei.** Instituțiile tradiționale, alături de cele oficiale, locale sau naționale, sunt lipsite de legitimitate. Singurele lucruri care au legitimitate sunt cele care asigură traiul de azi pe mâine, deci, inclusiv activitățile preinfraționale (intrarea forțată pe câmpuri pentru culegerea recoltei; dacă proprietarul este de acord, atunci va „beneficia” de serviciile muncii autoimpuse de romi, minus recolta furată). Din acest punct de vedere, **înțelegem conduita oportunistă a familiilor de romi care își trimit copiii la școală în special pentru corn și lapte sau în zilele în care se ridică alocația.** La nivelul copiilor, prăbușirea valorilor tradiționale și imposibilitatea accederii la o stare materială și socială mai bună generează derută, confuzie, care în final, limitează sever traseul lor școlar, afectându-le comportamentul viitor în societate.

În rândul comunităților bogate, **tradiția este principalul limitator al participării școlare.** Copiii nu au nevoie de mai mult de patru clase pentru educația lor, au susținut majoritatea celor intervievați. Dacă vor, copiii pot urma chiar opt clase. Aceasta numai în cazurile în care familia nu hotărăște altfel. Educația este percepută ca un fel de punte incertă cu societatea largă, care la rândul ei, este privită ca potențial pericol în raport cu tradiția romă. În special fetele sunt vizate de această perspectivă, contactul prelungit cu sistemul educațional modern putând afecta puritatea fizică și morală a lor. Din acest motiv, cele mai multe dintre ele nu au voie să intre în contact cu băieții, chiar cu cei de etnie romă, și cu atât mai mult cu ceilalți, din societate. Educația este privită astfel ca mijloc de dizolvare a identității, pe de o parte, iar pe de altă parte, ca pierdere de timp. Romii pot câștiga foarte mulți bani doar cu patru clase. Sintetizând, investiția în educație devine inutilă și periculoasă.

Atât comunitățile sărace cât și cele bogate sunt rezervate, deci, față de utilitatea școlii. Ca o consecință, ambele comunități suferă de probleme sociale și culturale comune. Neîncrederea în școală își asociază, în ambele tipuri majore de comunități următoarele fenomene care limitează accesul la modernitate al romilor:

- limitarea aspirațiilor tinerilor la atitudini conjuncturale – cazul efectuării studiilor primare pentru obținerea carnetului de conducere
- căsătoria timpurie – care afectează în special fetele
- prelungirea unor atitudini de autosegregare, de limitare autoimpusă a contactelor cu populația majoritară. Probabil că această autosegregare are, pe lângă funcția mărturisită de preservare a tradiției, și pe aceea – în cazul comunităților bogate, de menținere a avutului destul de consistent într-un cerc controlabil de comunitatea locală.

Având în vedere toate cele menționate până aici, politicile de susținere pentru romi **trebuie adecvate cultural și local**, la nevoile sociale, economice și culturale pe care comunitățile însele și le definesc. Din acest punct de vedere, **lărgirea accesului romilor în rândul consiliilor locale** ar fi de mare utilitate, precum și dezvoltarea și activizarea consilierilor romi de la nivelul inspectoratelor școlare, a prefecturilor, a direcțiilor de muncă etc. De asemenea, **pentru combaterea sărăciei, trebuie dezvoltate oportunitățile economice** ale acestora, în special prin împroprietărire, perfecționarea meseriilor, susținerea unor activități lucrative locale. În același timp, **pentru diminuarea comportamentelor oportuniste, de dependență excesivă față de stat, ajutorul acordat, fie la nivelul școlii, fie la nivelul primăriilor trebuie neapărat acordat pe criterii de eficiență**. Astfel, la nivelul școlii, cornul și laptele trebuie completat cu programe de asistență condiționate de performanța școlară și care **să atragă familia în susținerea participării școlare a propriilor copii**. La nivelul primăriilor, acestea ar putea corela ajutoarele distribuite în prezent cu dezvoltarea unor meserii și activități lucrative, agricole, meșteșugărești sau de servicii, care să conducă la **autosusținerea comunităților locale**.

În încheiere, se cuvine să reiterăm faptul că pentru o mai bună reușită școlară, colaborarea dintre școală, primării și comunitate este fundamentală. O comunitate dezorganizată, în care domină familiile destrămate sau cu probleme de comportament, nu va încuraja participarea școlară. Aici, principalul rol de suport revine autorităților locale, prin crearea acelor oportunități economice minimale pentru ca membrii comunității să se poată întreține.

În cazul comunităților care nu au probleme materiale, principala direcție de acțiune este școala, ea însăși. Modelele furnizate de școală trebuie reconfigurate în așa fel încât să încurajeze apariția unei noi atitudini față de școală la nivelul familiei.